

Vår stjärnenatt, vårt sommarljus - Täht'yömme, kesät kirkkahat

En jämförelse av den svenska och finska versionen av Finlands nationalsång

Ida Määttänen
Kandidatavhandling
i svenska språket
Humanistiska fakulteten
Uleåborgs universitet
Maj 2018

INNEHÅLL

1 INLEDNING	3
1.1 Syfte	4
1.2 Material	4
1.3 Metod	5
2 TEORETISK BAKGRUND	7
2.1 Översättningens fyra grundaspekter	7
2.2 Översättningsprocessen	8
2.3.1 Analys.....	8
2.3.2 Överföring	9
2.3.3 Bearbetning	10
2.3 Två olika översättningsbyten	11
2.4 Poesi och översättning	12
3 ANALYS OCH RESULTAT	13
3.1 Vers 1	13
3.2 Vers 2	14
3.3 Vers 3	16
3.4 Vers 10	18
3.5 Slutsatser	20
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	21
LITTERATUR	23

Vi älska våra strömmars brus
och våra bäckars språng,
den mörka skogens dystra sus,
vår stjärnenatt, vårt sommarljus,
allt, allt, vad här som syn, som sång
vårt hjärta rört en gång.¹

1 INLEDNING

Det som gör översättning så fascinerande är att det är omöjligt att översätta något från ord till ord, från ett språk till ett annat utan att översättningen låter något annorlunda än originaltexten. Det kommer inte att låta bra om man inte tar hänsyn till hur de olika språken fungerar och vilka grammatiska regler de har. Det går inte heller att glömma att vissa ord är på några språk helt omöjliga att översätta, det finns inte ett ord i målspråket som skulle ha bakom sig den samma semantiska betydelsen som ordet i originalet. Därför finns det inget korrekt sätt att översätta, stilen beror på hurdan text man pratar om. Hur översättningen blir till slut, beror så mycket på översättaren och hens val. Vad översättaren väljer beror igen på hens tidigare information om ämnet och de möjliga stilistiska valen hen gör. Också typen av text som skall översättas påverkar resultaten.

Personligen har jag alltid varit intresserad av vetenskapen bakom översättningar både i böcker och tv-filmer. Ända sedan jag lärde mig läsa har jag läst böcker, av vilka vissa är översättningar. I något skede läste jag böcker på nytt på originalspråket av mina favoritförfattare, av vilka största delen var engelska, och jag märkte den drastiska olikheten i en del böcker på det andra språket, jämfört med originalet. Ibland märkte jag helt enkelt fel i kontexten eller att mina favoritcitrat inte lät lika bra på det ena språket som på det andra. På ett sätt var det en besvikelse, senare förstod jag det hårda arbetet bakom en översättning och hur det helt enkelt inte är möjligt att översätta ordagrant. Någon gång i tiden var det även irritation som jag kände när jag såg på program som var ”fel” översatta. Senare lärde jag mig, som sagt, att det varit översättarens egna stilistiska val. Nu vill jag genom denna kandidatavhandling lära mig mera om teorierna bakom översättning, samt se vilka skillnader den finns i den svenska och finska versionen av vår nationalsång.

Idén att jämföra den svenska och finska versionen av *Vårt land* kom till mig förra självständighetsdagen. Det kändes som en unik idé och jag har inte hittat en liknande

¹ *Vårt land*. Vers 3. Skriven av Johan Ludvig Runeberg. (Runeberg, 1991)

avhandling som skulle ha gjorts tidigare. Sedan tidigare finns det ändå en hel del avhandlingar om olika översättningsproblem som har varit intressanta att läsa och fundera fram de frågor jag vill ha svar på i min avhandling. Jag är intresserad över att se vilka olikheter det finns i de två olika versionerna av sångtexten, både med de möjliga olikheterna/likheterna i ordvalen och uppsättningen av verserna.

1.1 Syfte

Syftet med denna kandidatavhandling är att studera olikheterna mellan originalversionen *Vårt land* skriven av Johan Ludvig Runeberg och översättningen *Maamme-laulu* av Paavo Cajander. Jag kommer att undersöka vilka *tillägg* och *utelämnningar* (se avsnitt 2.3) har skett i översättandet. Jag vill alltså ta reda på vilka olikheter det finns i den finska versionen, vilka ord/sammanhang översättaren har valt att utlämna eller vilka ord/sammanhang översättaren har valt att byta ut till något helt annat. Som hjälp i analysen kommer jag att använda Rune Ingos teorier om översättning. Mina forskningsfrågor som jag hoppas kommer att hjälpa mig i min analys och möjligen få svar på, kommer att vara följande:

- Vilka skillnader finns det i de två versionerna av texten?
- På vilket sätt har innehållet förändrats i översättningen från originalet?

1.2 Material

Som material i denna analys kommer jag att använda två versioner av Finlands nationalsång, den svenska och den finska versionen. Jag har valt att inkludera verserna 1,2,3 och 10 i min analys. *Vårt land* blev Finlands nationalsång år 1848 (BLF 2018). Den är en del av dikteposet *Fänrik Ståls sägner* skrivet av Johan Ludvig Runeberg. Den är publicerad i två delar, åren 1848 och 1860 (BLF 2018). Boken inleds av dikten *Vårt land*. *Vårt land* består av 11 verser (Runeberg, 1991), av vilka oftast sjungs endast den första och sista versen. Eftersom jag inte har tillgång till den ursprungliga versionen från år 1848, använder jag mig av den som finns i boken publicerad 1976.

Johan Ludvig Runeberg föddes i Jakobstad år 1804. Vi firar i Finland Runebergsdagen med Runebergstårter på hans födelsedag den 5 februari. Runeberg började sin skoltid i Uleåborg,

vistades en tid i Vasa innan han inledde sina universitetsstudier i Åbo. Runeberg blev filosofie kandidat år 1827 och senare samma år på sommaren även magister. Runeberg tillbringade somrarna i Saarijärvi där han blev bekant med naturen, den finska lantbefolkningen och de passerade krigen. Uppsatsen Runeberg skrev under denna tid gav en bakgrund till hans uppfattning av fosterlandet. (BLF 2018)

Runeberg gav en moralisk identitet åt finländarna med sin diktsamling *Fänrik Ståls sägner*. Fosterlandskänslan blev även förstärkt i samband med att hans dikt användes som Finlands nationalsång *Vårt land*. Runeberg skrev dikten under den politiska oron år 1846, oron som sedan ledde till vad som kallas revolutionsåret 1848. Runeberg planerade att dikten skulle vara Finlands nationalsång redan från början. I samma svep började Runeberg även skriva resten av dikterna i samlingen *Fänrik Ståls sägner*, kryddade med moral och ansvar. (BLF 2018)

Det har gjorts ett antal olika finska översättningar av *Vårt land*. I denna analys kommer jag att använda den versionen som är översatt av Paavo Cajander år 1867, *Maamme*, eftersom det är den versionen av sången som man fortfarande sjunger idag. (Runeberg.net 2018) Enligt informationen på webbsidan Runeberg.net (2018) är Cajanders översättning nästan identisk med den tidigare versionen översatt av Julius Krohn, så det vore mera rätt att beteckna honom som översättare.

Paavo Cajander föddes år 1846. Cajander var en känd poet, flitig översättare samt lärare. Cajander jobbade även som lektor på Helsingfors universitet. Under åren har han blivit bäst känd som översättare av Johan Ludvig Runebergs dikter, av vilka en är *Maamme-laulu*, som min avhandling kommer att handla om, samt översättare av pjäser skrivna av William Shakespeare. (Suomalaisen kirjallisuuden seura 2018)

1.3 Metod

Jag bestämde mig för att skriva ut texterna av de båda nationalsångerna, läsa igenom dem flera gånger och sedan göra anmärkningar med pennan på ställen där jag kunde märka större skillnader i ordval eller sammanhang. Metoden kommer därför att vara jämförande eftersom jag kommer att jämföra de två texterna med varandra, detta kallas *komparativ analys* (Hellspong 2001: 197).

I en komparativ analys får man främst svar på frågor som hur de två texterna skiljer sig från varandra och vad de två har gemensamt eller vad skiljer dem åt (Hellspång 2001: 78). Jag valde att analysera och presentera noggrannare några verser med stora skillnader samt några verser som inte hade några större olikheter, där texten var nästan identisk med originalversionen. Jämförelsen sker på fem olika nivåer: sammanhang, innehåll, språk, stil och sociala ton (Hellspång 2001:79).

Avhandlingen kommer att vara en *översättningsanalys*. En översättningsanalys innebär att man undersöker en översättnings förhållande till originaltexten stilistiskt, socialt, innehållsmässigt och språkligt. Under en översättningsanalys lär man sig bland annat om förhållande mellan de olika språken. Syftet är inte att hitta fel i den översatta texten utan det handlar mer om att reflektera över de val översättaren har gjort. (Hellspång 2001: 191–192) I denna avhandling kommer jag att koncentrera mig mest på det språkliga eftersom utrymmet är väldigt begränsat och min huvudpunkt kommer att vara på utelämnningar och tillägg.

Analysmetoden i denna avhandling är kvalitativ. Det innebär att man med olika sätt att samla information skapar en djupare förståelse av de problem man studerar och kan beskriva helheten av sammanhanget som detta ryms i (Holme Magne & Solvang Krohn 1991: 12). I kvalitativa metoder är det tolkningen eller forskarens uppfattning som står i grunden. Det kan vara till exempel tolkningar av sociala processer och sammanhang eller motiv. (Holme Magne & Solvang Krohn 1991: 85). Jag kommer plocka ut de förändringarna som har skett i översättningsprocessen och försöker tolka vad översättaren har möjligen tänkt på under sitt arbete.

2 TEORETISK BAKGRUND

I detta kapitel kommer jag att presentera de fyra grundaspekterna i översättning, en teori skapad av Rune Ingo. Jag kommer även att presentera översättningsprocessen från både Rune Ingos och Irma Sorvalis synvinkel. Eftersom analysen kommer att ha sin huvudpunkt i bortfall och tillägg som sker i översättningar, kommer jag även att presentera dessa två termer.

2.1 Översättningens fyra grundaspekter

Alla ord innehåller betydelsebärande element, vilket betyder att allt innehåll har en vis betydelse, en språklig form. Det är viktigt att översättaren kan den grammatiska och semantiska strukturen i de båda språken för att vara kunnig att översätta. Det är viktigt att förstå kontexten, översättaren bör veta hur hen använder den grammatiska och semantiska strukturen i de, möjligtvis, två helt olika språken och kulturerna. De här faktorerna ger de fyra grundaspekterna som presenteras nedan. (Ingo 2007: 20)

Den grammatiska strukturen. Översättaren skall behärska de båda språkens grammatiska struktur och regler. Yrkesskickligheten som krävs av översättaren är att hen kan skilja rätta och felaktiga strukturer både inom ljud, morfologi, ortografi och syntax. Speciellt i denna avhandling, där jag analyserar en översättning från svenska till finska, kommer jag säkert att lägga märke till svenska språkets kommativering som är mycket olik det finska språkets. Ingo skriver även om hur speciellt svenskan och dess sammansatta adjektiv blir problematiska vid översättning till finska. Översättningen sker ändå alltid med fokuset på målspråkets förutsättningar. (Ingo 2007: 20, 65, 67, 69)

Semantiken. Översättarens uppgift är att överföra betydelsen, dvs. semantiken, av orden i en mening från originaltexten till målspråket så noggrant som möjligt. Ingo skriver om hur översättaren bör ta hänsyn till två grundelement, grundbetydelsen dvs. *denotationen* och associationsinnehållet dvs. *konnotationen*. (Ingo 2007: 86–88) Enklare sagt är det alltså ordets egentliga betydelse och de andra betydelserna orden möjligen har.

Den språklig varieteten. Sättet att använda språkets grammatiska strukturer kan variera på grund av vissa faktorer. Dessa faktorer kan vara till exempel geografiskt läge, tid, ålder, social ställning och språkanvändningssituation. Det är viktigt att översättaren tar hänsyn till dessa faktorer, det ses som en skyldighet. (Ingo 2007: 75)

Pragmatiken. Den sista aspekten hur problemfritt den översatta texten fungerar i den nya miljön eftersom alla språk, kulturer och samhällen inte är lika. *Textens funktion* eller *syfte* är viktig i all översättning och Ingo skriver om de tre grundfunktionerna som man använt traditionellt: *informativ*, *expressiv* och *imperativ funktion*. Den första är typisk för till exempel reportage, språket uttrycker information och data. Språket förmedlar även känslor, den expressiva funktionen, som är viktiga i bland annat skönlitterära texter. Översättaren skall försöka förmedla samma känslor. Den imperativa funktionen förmedlar beteendemodeller och handlingsmönster, en central funktion i bland annat varningsskyltar och religiös litteratur. Det pratas även ofta om språkets *sekundärfunktioner*, som innehåller då bland annat språkets *kognitiva funktion* och *underhållningsfunktion* med flera. (Ingo 2007: 126–129)

2.2 Översättningsprocessen

Enligt Rune Ingo (1991) kan man dela översättningsprocessen i tre skeden: *analys*, *översättning* och *bearbetning*. Till exempel en fras eller en mening, beroende på hur mycket översättaren kan komma ihåg i taget, översätts genom att genomgå de tre olika faserna. Ordningen kan växla, ibland måste man blicka tillbaka till bearbetningsfasen och analysera källtextens stil innan man kan återvända till bearbetningen. (Ingo 1991: 7) Även Irma Sorvali skriver om hur översättaren kan hoppa fram och tillbaka mellan de olika skeden. I hennes projekt om översättningsprocessen har hon intervjuat översättare, där också de har beskrivit tre olika skeden: *genomläsning*, *(grov) översättning* och *bearbetning*. (Sorvali 1994: 75)

2.3.1 Analys

En lyckad översättning har sin grund i en ordentlig analys. En ordentlig analys hjälper översättaren att förstå den semantiska betydelsen av källtexten och möjliggör en lyckad

överföring av innehållet vidare till måltexten. Även stilen är lättare att gripa med hjälp av grundlig analys. Analysskedet går att vidare delas i fem olika skeden: *förberedande analys*, *grammatikalisk analys*, *semantisk analys*, *stilanalys* och *pragmatisk analys*. (Ingo 1991: 92–94)

I sin korthet innehåller dessa fem faser det följande. I den förberedande analysen läser översättaren igenom texten och försöker smälta sig in i textens miljö. Grammatikalisk analys innebär en hel del arbete ifall de två språken är grammatiskt väldigt olika. Översättaren identifierar till exempel konstituenten och ord samt gör djupanalys för att förstå varje morfem. (Ingo 1991: 94–95) Den semantiska analysen är viktig eftersom det är översättarens huvuduppgift att överföra betydelse. Uttrycken, orden, morfemen, alla är betydelsebärande. Precis som i grundaspekten semantik (se avsnitt 2.1) är ordens betydelse skilda i två element, grundbetydelsen och associationsinnehållet. Det är viktigt att lägga märke till båda. (Ingo 1991: 121–123)

I stilanalysfasen drar man nytta av alla de tidigare skedena. I moderna översättningar är betoningen ändå starkt på betydelsen. Ordval, översättarens personliga stil och till exempel de uttryck som används i texten är en kombination som bidrar med en viss stil. I den sista fasen, pragmatisk analys, rekommenderas man att se till att den översatta texten fungerar felfritt i den nya kultur- och språkmiljön. Bland annat tidsskillnader mellan originaltexten och översättningen har sin påverkan. (Ingo 1991: 151–156, 158–161)

Det första skedet beskrevs av de intervjuade informanterna i Sorvalis projekt som ett skede där översättarna mest tar hänsyn till aspekter som bakgrundsinformation, innehåll och termer. Detta skede kallades för genomläsning. (Sorvali 1994: 71) Sorvali skriver också om hur hon anser att personen bakom översättningen har redan i första skedet eller till och med före första skedet en stor påverkan på översättningen. Hur hans barndom, skolor och så vidare har påverkat hans utveckling och sedan syns i översättningen. (Sorvali 1994: 18)

2.3.2 Överföring

Överföringsskedet, eller (grov) översättning som Sorvali (1994) skriver om skedet, kallas det svåraste skedet, hela processen sker i hjärnan och översättaren tar hänsyn till allt det som

hen analyserat i det tidigare skedet. Enligt Ingo (1991) kan man dela skedet i två nivåer, *kärnsatsnivån* och *mellanstrukturnivån*. Överföringsskedet är skedet där översättaren skall hitta en lösning till de problem som uppkommer då hen översätter från källtexten till måltexten. Mellanstrukturnivån är noggrannare, eftersom de två språken liknar varandra på djupare nivåer. Till exempel de strukturella skillnaderna mellan svenska-finska bidrar till att översättaren är tvungen att göra större förändringar. (Ingo 1991: 165, 168–169)

I överföringsskedet kommer översättaren fram med råöversättningar, fortfarande endast i hens egen hjärna, som sedan bearbetas i bearbetningsskedet. Råöversättningarna är semantiskt korrekta i detta skede, efter analysen i förra skedet. Även den pragmatiska analysens resultat syns i överföringen. (Ingo 1991: 167) Enligt Sorvali (1994: 72–73) betraktade de intervjuade informanterna att de lade mest tanke på regler och syntax i detta skede och de kunde endast väldigt ytligt beskriva sitt arbete.

2.3.3 Bearbetning

Bearbetningsskedet är skedet då den översatta texten får sin konkreta form. Råversionerna som samlats i översättarens huvud i förra skedet bearbetas till en målspråklig text. Texten blir följsam och motsvarar så bra som möjligt stilen i källtexten, även om stilen inte betonas lika mycket i moderna översättningar som i äldre. (Ingo 1991: 216)

Sorvali skriver om detta skede väldigt lika. Genom intervjuerna samlade Sorvali ihop 15 stycken så kallade egenskaper, som översättarna tar hänsyn till i bearbetningsskedet. De mest betraktade egenskaper var syntax, stil, språkregler samt innehåll, läsare och grammatik. (Sorvali 1994: 72)

Ingo skriver om de två motsvarigheterna: *formel och dynamisk motsvarighet*. Förr var den först nämnda något man strävade för att nå. Formell motsvarighet är översättning på källspråkets villkor, där man till exempel använder skiljetecken på samma sätt som i källspråket, vilket blir lätt stelt. Även metaforer översattes ordagrant. Idag är det dynamiskt motsvarighet, översättning på målspråkets villkor och med tanken på dem som läser texten som man tar hänsyn till. (Ingo 1991: 225)

Ingo (1991: 235) skriver: ”De uppgifter analysen gett om utgångstexten silas i bearbetningsskedet vidare till målspråket genom det filter som skapas av dess egna språk- och kulturnormer.” I bearbetningsskedet iakttar man de anmärkningar man gjort under analysen och bearbetat redan en hel del i överföringsskedet, denna typen av översättningsprocess kallas *analysbaserad textproduktion*. Översättaren skapar en text som fungerar pragmatiskt, men som är källtexten så trogen som möjligt. Formen har även sin roll i bearbetningen. Speciellt i skönlitterära översättningar där texten kan innehålla många språkliga varieteter som till exempel geografiska eller sociala dialekter. (Ingo 1991: 227–228)

Sorvali anser att översättningsprocessen är ett mer omfattande begrepp än vad det har ansetts vara i tidigare undersökningar. Med hjälp av intervjuer har hon velat ta fram den mänskliga faktorn i processen. Precis som Sorvalis projekt, är det människans observationer och förmåga att bilda ord och analysera som bygger upp hela helheten, både i översättningsarbetet och i undersökning av översättare. (Sorvali 1994: 9, 140)

2.3 Två olika översättningsbyten

I vanliga fall är det översättarens viktigaste uppgift att föra över betydelsen från källtexten till måltexten. Men i vissa estetisk-poetiska texter är formen viktigare än innehållet. (Ingo 1991: 254) Jag anser att Runebergs diktsamling är precis en sådan, vilket säkert har bidragit till att Cajander har gjort sina personliga val i översättningen av dikterna. Enligt Ingo (1991: 254) är det viktigt att granska betydelsenyanser, inexaktheter, direkta fel, tillägg och utelämnningar för att få en mångsidig semantisk utvärdering av en text. Eftersom jag endast har ett begränsat antal sidor att skriva min avhandling inom, kommer jag att koncentrera mig på de två sistnämnda.

Tillägg är den enklaste skillnaden man kan lägga märke till i en översättning. Nuförtiden översätter man inte ord utan man översätter betydelser, det är alltså morfemen, orden, satserna och så vidare som bär betydelsekomponenterna (se avsnitt 2.1). Det är svårt att säga vilka är nödvändiga och vilka onödiga förändringar. Det finns ändå en allmän regel för både tillägg och utelämnningar, som kommer att granskas noggrannare i nästa avsnitt, och det är att de har pragmatiska orsaker. Det är alltså nödvändigt att göra förändringar i översättningen

på grund av skillnader i de språkliga och kulturella miljöerna i jämförelse med källtexten. (Ingo 1991: 254–255)

Det är även möjligt att urskilja två olika tillägg: *semantiska* och *explicitgörande*. Semantiska tillägg är nya betydelsekomponenter som man sätter in i översättningen. Explicitgörande tillägg är betydelseelement som placeras klart och tydligt i översättningen men endast finns att läsa bland raderna i källtexten. (Ingo 1991: 255)

Utelämningarna delas också i två olika grupper: *semantiska* och *implicitgörande*. De semantiska utelämningarna liknar semantiska tillägg, men i detta fall är det betydelsekomponenter som bortlämnas. Implicitgörande utelämningar är något som sker i fall där översättaren tycker att betydelseelementen kommer fram redan i sammanhanget och därmed inte behövs skrivas ut ”på nytt”. (Ingo 1991: 255)

Utelämningar kan ses som att göra en allvarligare och större skillnad än tillägg. Eftersom en hel del information kan lämnas bort vid utelämningar kan den översatta texten bli fattigare. Vid tillägg är det endast något som man tillägger. (Ingo 1991: 255) Självt ser jag tilläggen som en extra liten krydda, speciellt i skönlitterära texter. Ingo (1991: 256) anser att det inte är nödvändigt att lägga märke till varje betydelseskilnad vid jämförelse, eftersom det inte går att undvika att relationen mellan betydelsen i källtexten och måltexten ändras under översättningsprocessen.

2.4 Poesi och översättning

Enligt Sorvali är översättning av poesi ett väldigt diskuterat ämne. Man använde sig av en väldigt fri översättningsmetod ända till slutet av 1700-talet. Från 1800-talet började man kräva att den översatta texten borde vara lik originalet. Man har sett stilistiska figurer och ljudeffekter som förekommer i poesi är oöversättbara, vilket ställer till med sina svårigheter. (Sorvali 1983: 86) Sorvali refererar till Kollers bok då hon skriver att interpretation av originalet blir speciellt aktuellt i skönlitterära översättningar (Koller via Sorvali 1983: 87). Det är översättarens uppgift att bestämma vilket som skall bevaras i den målspråkliga texten (Sorvali 1983: 87). Det skall vara intressant att börja analysen och se vilka skillnader som skett. Eftersom det är en skönlitterär text tror jag inte det finns något rätt eller fel.

3 ANALYS OCH RESULTAT

I detta kapitel analyserar jag och jämför översättningen, den finska texten, med originalversionen, den svenska texten, och se vilka olikheter och likheter jag kan hitta. I analysen har jag valt att a) fokusera och visa exempel på verser som är väldigt lika i båda texterna b) fokusera och visa exempel på verser som är väldigt olika i båda texterna. Jag kommer att presentera resultaten jag kommit fram till efter att ha använt Rune Ingos (2007) teorier om de fyra grundaspekterna samt översättningsprocessen som stöd, samt min egen tolkning.

3.1 Vers 1

Vers 1 är den versen som vanligen sjungs i samband med vers 11 vid till exempel självständighetsfestligheter. På en första blick ser jag inte särskilt mycket olikheter i semantiken, men översättaren har valt att förmedla meningen bakom de svenska orden med andra finska ord som inte är direkta översättningar. I exempel 1 ser man att *Vårt land* 'Meidän maamme' blivit *Oi maamme*, på grund av grammatiska skäl, det är onödigt att upprepa det personliga pronomenet *me* 'vi' eftersom det redan kommer fram i subjektet *maamme, maa* 'land'.

Exempel 1

"Vårt land, vårt land, vårt fosterland,
ljud högt, o dyra ord!"
(Runeberg, 1976)

"Oi maamme, **Suomi**, synnyinmaa,
soi, sana kultainen!"
(Runeberg, 2004)

I exempel 1 kan man även se att i den finska texten har översättaren istället för uppreparandet, valt landets namn *Suomi* 'Finland' vilket är ett tillägg med mer information (se avsnitt 2.3). Det är alltså möjligt att en som läser den svenska texten av nationalsången inte vet vilket land det är man sjunger om. Det är ändå inte i mina ögon någon information som måste finnas eftersom texten är skönlitteratur, och då är huvuduppgiften nödvändigtvis inte att förmedla information, det är mer för nöje eftersom det kan innehålla både fakta och fiktion.

Exempel 2

"Ej lyfts en höjd **mot himlens rand**,
ej sänks en dal, ej sköljs en strand,"
(Runeberg, 1976)

"Ei laaksoa, ei kukkulaa,
ei vettä, rantaa rakkaampaa"
(Runeberg, 2004)

I exempel 2 kan man märka några skillnader, översättaren har valt att bortlämna verben som finns i källtexten framför de olika landskapen (dal, strand). Det är svårt att säga vad som ligger bakom översättarens val att bortlämna *lyfts, sänks* 'nousta, laskea', kanske har Cajander tyckt att verben är onödiga att översätta och valt att stryka dem. Bortfallet ändrar ändå inget av betydelsen. Alla landskapen, *dal, strand, höjd* 'backe, kulle' finns med i målspråkstexten som *laakso, kukkula, ranta*.

Jag tolkar också att Cajander har valt att inte skriva den så kallade raka översättningen av *mot himlens rand* eftersom den uttrycks bland raderna i orden *ei vettä, rantaa*. Himlens rand är ett poetiskt sätt att skriva horisont, något som kunde möjligen översättas till *taivaanranta*, ett poetiskt sätt att skriva horisont på finska, men för att undvika upprepandet av ord har Cajander skrivit istället endast *ei vettä, rantaa rakkaampaa*. Det är ändå svårt att säga med säkerhet hurdan översättarens tankegång har varit under översättningsprocessen.

Exempel 3

"mer älskad än vår bygd i nord,
ån våra fäders jord."
(Runeberg, 1976)

"kuin kotimaa tää pohjoinen,
maa kallis isien."
(Runeberg, 2004)

Runeberg skriver att det finns inget mer älskat än vårt land, som är i norr, våra förfäders jord. Översättningen följer semantiskt den svenska texten, Cajander har valt att tillägga ordet *kotimaa* 'hemland' eller kanske ersätter *vår bygd* 'rakentamamme'. Något som under analysen blev väldigt tydligt, översättaren lämnade vissa ord bort, men ofta satt istället helt nya ord med en helt annan betydelse.

3.2 Vers 2

Exempel 4

"**Vårt land är fattigt**, skall så bli
för den, som guld begär,"
(Runeberg, 1976)

"**On maamme köyhä**, siksi jää,
jos kultaa kaivannet."
(Runeberg, 2004)

I exempel 4 är översättning till målspråket mycket likadan som källspråket. Översättningen är nästan ordagrann, vilket man kan se när *vårt land är fattig* blir *on maamme köyhä*. Det semantiska innehållet är samma i de båda texterna, dock är ordföljden olik och följer de

grammatiska reglerna i målspråket för att låta mer logiskt, precis som i exempel 1. Nästa rad i exempel 4, *för den, som guld begär* 'sille, joka kultaa kaipaa', har översättaren valt att ta en annan sorts synvinkel med att använda konjunktionen *jos*, vilket är direkt översatt till svenska *ifall, om*. Konjunktionen *jos* ger en annan stämning i texten. I den svenska versionen finns *för den*, man uttrycker att en person, kanske främlingen som pratas om i nästa rad, förblir fattig om den guld önskar. Konjunktionen i översättningen bidrar till en lite snällare ton där ingen nämns som mottagaren av fattigdomen, *om* du vill ha guld, förblir du fattig, är mer allmänt.

Från en annan synpunkt kan man ändå tolka att den svenska texten är blygsammare. Till exempel användningen av ordet *begära*, verbet betyder enligt svenska ordboken "framställa anspråk på eller önskemål om ngt; ofta med avs. på ngt som inte nödvändigtvis är självklart [...]” (SAOB 2018). Man önskar något, men vågar inte tro att önskan tillhör en. Cajanders val *kaivannet* 'längta efter' är ett mildare verb, med mindre känslor bakom. Enligt mig kan detta exempel vara både ett tillägg och ett bortfall.

Exempel 5

”en främling **far oss stolt förbi**;
men detta landet älska vi,”
(Runeberg, 1976)

”Sen vieras **kyllä hylkäjää**,
mut meille kallein maa on tää,”
(Runeberg, 2004)

I exempel 5 kan man lägga märke till en del förändringar mellan källspråket och målspråket. I den finska översättningen har översättaren valt att förenkla frasen: *far oss stolt förbi* 'kulkee ylpeästi ohitseemme' till *kyllä hylkäjää* 'överger oss'. I den finska översättningen har ordet *stolt* lämnats bort och blivit ersatt med ett verb som har lite mer känslor bakom sig. I den svenska texten är attityden den att främlingen kan gå förbi ifall den vill, eftersom vi älskar vårt land, medan attityden i den finska texten är mer hårdare, främlingen ses som någon som överger landet vi älskar. Detta är ett liknande exempel som förra, det är på sitt sätt fråga om ett bortfall men även ett tillägg, ord har blivit ersatta med andra ord som inte betyder precis samma. En viss betydelse har fallit bort och en annan har kommit istället, något som tycks vara återkommande i Cajanders översättning än så länge.

Nästa rad med *älska vi* 'rakastamme' har blivit *kallein maa* 'dyrbaraste landet', semantiken bakom orden är samma. Både är älskade, i den finska texten har översättaren valt ett annat sätt att uttrycka det. Ordvalet fungerar bra, det passar ihop med hur hela vers 2 är skriven på

båda språken, med ord som har en likadan klang på slutet som till exempel *begär*, *fjäll* och *skär* eller *jää*, *hylkääjää*, *tää* (se exempel 6 nedan).

Exempel 6

”Vårt land är fattigt, skall så bli
för den, som guld **begär**,
en främling får oss stolt förbi;
men detta landet älska vi,
för oss med moar, **fjäll och skär**
ett guldländ **dock det är.**”
(Runeberg, 1976)

”On maamme köyhä, siksi **jää**,
jos kultaa kaivannet.
Sen vieras kyllä **hylkääjää**,
mut meille kallein maa on **tää**,
sen salot, saaret, manteret
ne meist’ on kultaiset.”
(Runeberg, 2004)

Versen är mycket sammanhållande på båda språken, betydelsen med denna vers är att visa att även om landet i en främlings ögon kan vara fattigt är det ändå vårt land och viktigt för oss, det vill säga guld. I den översatta versionen har ord bytts ut, medan semantiken förblivit ganska likadan ända till de två sista raderna (se exempel 5). *Moar, fjäll och skär* ’kangas, tunturi, kari’ (R-SS s.v. ²mo ¹fjäll ³skär) har blivit till *salot, saaret, manteret* ’ödemark, ö, fast land’, alla de nämnda är ändå miljöer som finns i Finland. Det sker alltså både tillägg och bortfall i meningen. Jag skulle ändå säga att semantiken är den samma om man granskar den stora helheten, det vill säga, alla är miljöer.

3.3 Vers 3

Exempel 7

”Vi älska våra **strömmars** brus
och våra **bäckars** språng,”
(Runeberg, 1976)

”Ovatpa meille rakkahat
koskemme kuohuineen,”
(Runeberg, 2004)

Det sker bortfall i början av vers 3. *strömmars brus* ’virtausten kohina’ finns inte i den översatta versionen. Det är svårt att förklara varför översättaren har valt att inte översätta det stycket, utelämnningen påverkar ändå knappast helheten eftersom *strömmars brus* och *bäckars språng* ’purojen juoksu’ kan på sitt sätt sammanfattas *koskemme kuohuineen* ’våra skummande forsar’. Ord i den svenska texten, *ström* ’virta’ och *bäck* ’puro’, är ersatt med *koski* ’forss’, alla olika vattendrag, budskapet är det samma, precis som man kan också se i exempel 6. Rösten är den samma genom texten, *vårt* ’meidän’ ja *meille* ’till oss’. Samhörigheten är stark, betydelsen att det är vårt land som finländare sjunger om.

Exempel 8

”den mörka skogens dystra sus,”
(Runeberg, 1976)

”ikuisten honkain huminat,”
(Runeberg, 2004)

Vid rad tre har översättaren valt att använda *ikuisten honkain huminat* istället för *den mörka skogens dystra sus* ’pimeään metsän surkea humina’. Jag tolkar detta som en metafor, *ikuinen honka* ’eviga tallen’ istället för *metsä* ’skog’. Översättaren har möjligen valt mer beskrivande ord som på sitt sätt följer stilen i de svenska orden *skogens dystra sus* – *ikuisten honkain huminat*. Enligt kielitoimiston sanakirja (KOTUS 2018) betyder *honka* mänty och *hongisto, mäntymetsä* ’tallskog’ eftersom majoriteten av de finländska skogarna är tall ser jag att Cajander valt det för att presentera skogen, träden växer runtom Finland, kan bli många hundra år gammal och till och med klarar eld (Luontoportti 2018). Det är möjligen en symbol, skogen har alltid varit där och kommer alltid att vara det.

Dystra ’surkea’ är ett gammalt ord, som användes speciellt i poetiska texter (SAOB). Adjektivet *ikuinen* ’evig’ har ersatt ordet *mörk* ’pimeä’. Jag tycker att de ändringar som skett vid rad tre är stilistiska val av författaren, en rak översättning skulle fungera men Cajander har valt att få texten att låta lika poetisk på finska som på svenska.

Exempel 9

”vår stjärnenatt, vårt sommarljus,”
(Runeberg, 1976)

”täht’yömmе, kesät kirkkahat,”
(Runeberg, 2004)

I vers 3 vill jag även uppmärksamma stycket jag även valt att använda som titel i min avhandling. Personligen tycker jag är de fraserna är det finaste i båda texterna. *Vår stjärnenatt, vårt sommarljus*, en fras som väldigt fint summerar hur våra finländska somrar är, är vackert blivit översatt till *täht’yömmе, kesät kirkkahat*. Innehållet är på sitt sätt lika, båda versionerna vill komma fram med hur den finländska sommaren är. I den finska texten är *vårt sommarljus* ’kesävalomme’ översatt till *kesät kirkkahat* ’somrar ljusa’. Ett val som säkert har gjorts med hur texten funkar i sången och med tanken på att det låter mer förstaeligt när man tar hänsyn till grammatiken.

Exempel 10

”allt, allt, vad här som syn, som sång
vårt hjärta rört en gång.”
(Runeberg, 1976)

”kaikk’ kuvineen ja lauluineen
mi painui sydämeen.”
(Runeberg, 2004)

I sin helhet anser jag att översättaren på sitt sätt valt att försöka stilistiskt följa den svenska texten i vers 3. Det kan man se när man jämför hur en del av raderna slutar, med en viss sorts rim: *brus, sus, -ljus* och den finska textens: *rakkahat, huminat, kirkkahat*. Även de två sista raderna: *sång, gång* och *lauluineen, sydämeen* (se exempel 10). Detta får mig nästan att tro att översättaren tänkt på att hålla texten stilistiskt mer korrekt och tänkt mindre på innehållet. Något som var vanligt i gamla översättningar, även om detta ändrades precis under 1800-talet (Sorvali 1983: 86).

3.4 Vers 10

I vers 10 kan man omedelbart se att de två texterna är väldigt olika. Vid jämförelse var det endast *tusen sjöars land, maa tuhatjärvinen* och *var fritt, var glatt, vapaa ja iloinen*, de ställen som hade en direkt motsvarighet i översättningen. Annars ser det ut som att Cajander har i sitt arbete valt att inte inkludera de svenska metaforerna i den finska översättningen, utan istället skrivit ut helt konkret som kanske kunde läsas mellan raderna i den svenska texten. Jag nämnde om detta i avsnitt 2.3.

Exempel 11

”där livets hav oss gett en strand,
vår forntids land, vår framtids land.”
(Runeberg, 1976)

”miss’ elämämme suojan saa,
sa muistojen, sa toivon maa,”
(Runeberg, 2004)

Tillägget *miss’ elämämme suojan saa* ’där vårt liv skydd får’ är konkret meddelat det som finns i källtexten, i Runebergs version skriver han om hur havet är en symbol för livet och skriver hur vårt land, Finland, gett oss strand i livet, en säker plats. Cajander har valt att lämna bort *havet* ’meri’, och skrivit konkret det vad Runeberg förmedlar. Detta kallas explicitgörande tillägg.

Även raderna *vår forntids land, vår framtids land* ’muinainen maamme, tulevaisuuden maamme’ är översatt med den konkreta betydelsen *muistojen, toivon* ’minnernas, hoppets’. Runeberg har på ett poetiskt sätt skrivit om hur vårt land har sin historia, *muistot* och sin framtid, *toivomukset*. Båda sätten att uttrycka budskapet är väldigt fint enligt mig och ett ställe där översättaren har lyckats bra att översätta känslan, något som man kanske inte tänkte

så speciellt mycket på 1800-talet även om det var precis under den tiden då översättningsvetenskapen moderniserades.

Exempel 12

”O land, **du tusen sjöars land**,
där sång och trohet byggt,”
(Runeberg, 1976)

”Totuuden, runon kotimaa
maa tuhatjärvinen”
(Runeberg, 2004)

Vers 10 fortsätter hela tiden att föra fram saker som Runeberg förmedlat bland raderna till något mer konkret. Även om den målspråkliga texten i denna vers är väldigt olik vad kommer till ordval och betydelseöverföring från den källspråkliga texten finns de exakta likheter som presenteras i exempel 12. Enlig mig är uttrycket tusen sjöars land, något som under åren blivit väldigt betydelsefullt för Finland och finländares identitet, mycket säkert på grund av att stycket finns i vår nationalsång. Det är något som säger väldigt mycket om vår natur och något vi finländare kan vara stolta över.

Exempel 13

”var för din fattigdom ej skyggt,
var fritt, var glatt, **var tryggt!**”
(Runeberg, 1976)

”ain’ ollos, onnees tyytyen,
vapaa ja iloinen.”
(Runeberg, 2004)

I exempel 13 kan man se att *var tryggt* ’ole turvallinen’ har bortfallit i den översatta versionen. Personligen ser jag det som något som kunde ha haft sin plats i översättningen. Trygghet, se även exempel 11, är något som uttrycks ganska starkt i hela vers 10 i källtexten, och bortfallet av det gör versen mer melankolisk och tragisk i känslan. Runeberg skriver om hur man inte bör vara osäker eller blyg för sin fattigdom, medan Cajanders översatta text säger att man inte skall vara missnöjd med sin lycka. Jag tolkar att den källspråkliga texten vill förmedla att man inte skall vara osäker över att Finland är ett fattigt land, något som var aktuellt då Runeberg skrivit versen, eftersom man är fri, glad och trygg, vilket är något att vara tacksam över efter kriget.

Den översatta versionen har ändå något som jag tolkar mellan raderna som att man inte ska fråga efter något annat, att man skall var nöjd med den lycka man har, vilket naturligtvis ger en mindre positiv och optimistisk bild. Runebergs optimism går att tolkas mellan raderna i källtexten och helheten blir därför mycket olik när man jämför med den finska översättningen.

3.5 Slutsatser

Efter de tolkningar jag har gjort av de fyra verserna kan jag konstatera att en hel del utelämnningar och tillägg har skett under översättningsprocessen. Semantiken har i de analyserade verserna varit liknande även om orden som använts varit olika, Cajander har under sitt arbete gjort sina egna val både vad kommer till orden och stilen. Det som är lika är innehållet och betydelsen bakom orden i texterna.

Översättaren har vid många tillfällen valt att uttrycka den konkreta betydelsen som funnits att läsa mellan raderna i den ursprungliga texten av Runeberg. Cajander har under sin översättningsprocess bevarat en del ord från den källspråkliga texten men man kan se mer skillnader än likheter. Cajander har valt på många ställen (se exempel 9) att istället för metaforer eller symboler skriva ut den mindre abstrakta betydelsen. I exempel 5 kan man även se hur översättaren förenklat det poetiska språket som använts i den svenska texten till mycket enklare på finska. Det är en faktor som var tydlig i de verser jag analyserat ovan.

Under de fyra analyserade verserna har semantiken bevarats till största delen, översättningsprocessen har enligt mig varit lyckad eftersom den översatta texten fungerar i sin nya språkmiljö. Cajander har tänkt på grammatiska regler men även på stilen. Helheten blir bra och större bortfall har inte skett utan att de blivit ersatta med något annat som presenterat Finland. Cajander har inte följt texten ordagrant eller stilistik hela vägen något som är korrekt.

Båda texterna är en presentation av vårt land, av naturen, av det finländska folket, historien och så vidare. Cajander har bytt ut miljöer till andra, något som på sitt sätt ändrat innehållet men inte så dramatiskt. Det är vyer som man kan rabbla igenom när man tänker på Finland. Eftersom Finland är ett land med två officiella språk och dikterna är om vårt land, finns det motsvarigheter av nästan varje ord på båda språken vilket säkert varit till stor nytta.

En sak som jag också lade märke på var att medan den svenska texten låter väldigt gammal, med gamla svenska ord, är den finska versionen fylld med ord och uttryck som även används i dagens finska texter och tal. Dock finns det undantag av detta också. När man granskar till exempel exemplet nummer 8 ”mi painui sydämeen.” har Cajander använt sig av mi, ett gammalt sätt att skriva ordet mikä ’vad’ (KOTUS 2018).

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Syftet med denna avhandling var att analysera vilka olikheter jag kunde hitta i de två olika versionerna av vår nationalsång. I avhandlingen jämfördes J.L. Runebergs originaltext *Vårt land* med den finska översättningen *Maamme*, översatt av Paavo Cajander. I föregående kapitel analyserade jag tilläggen och bortfallen jag kunde hitta i de två texterna, jag beslöt efter studerandet av texterna att endast koncentrera mig på de två skillnaderna på grund av begränsat utrymme.

Mina forskningsfrågor var följande:

- Vilka skillnader finns det i de två versionerna av texten?
- På vilket sätt har innehållet förändrats i översättningen från originalet?

Under analysdelen lyckades jag få svar på mina forskningsfrågor. Eftersom min avhandling är kvalitativ har jag till exempel inte några uträkningar om hur många olikheter jag hittade i texten. Eftersom detta är en kandidatavhandling valde jag att endast koncentrera mig på tillägg och bortfall i fyra verser. Resultaten var att innehållet varit i båda texterna till största delen liknande även om bortfall och tillägg hade skett.

Huvuduppgiften i en översättning är som jag tidigare skrivit om i teoridelen, att överföra betydelsen från källtexten till måltexten. Undantag finns ändå i poetiska texter där stilen och känslan kan ha en stor roll (se avsnitt 2.4). Det är något som jag tänkte på redan före analysdelen. Speciellt när det handlar om en relativt gammal översättning har översättaren haft en möjlighet att göra många personliga val eftersom det inte riktigt fanns några regler inom översättningen. Det finns så många olika faktorer som bidrar till tolkningen av texter och deras översättningar.

Det är svårt att generalisera avhandlingen eftersom forskningen är gjord i en väldigt liten skala, med en analys på endast 4 verser av 11, är det omöjligt att säga att andra litterära texter skrivna och översatta på 1800-talet är översatta på ett och samma sätt. Eftersom varje översättare jobbar på sitt eget sätt, med sin egen bakgrund och förhandsinformation som verktyg, är det svårt att flytta över mina teorier och resultat så att de skulle komma överens med några andra översättare och översatta texter.

Den översatta texten är skriven endast några år efter originaltexten vilket betyder att några större skillnader på grund av tid eller geografiskt läge inte har skett. Betydelsen har skiftat mellan versionerna till något som jag tolkar vara mer konkret på finska än på svenska. Runebergs sätt att gömma betydelsen mellan raderna har istället förtydligats av Cajander.

Jag tolkar det som om att översättningsprocessen har varit lyckad. Det ser ut som att Cajander lagt tanke på sin översättning, funderat ut ord eller betydelse som inte endast översatts ordagrant från ett språk till ett annat utan också anpassats i den nya miljön, med fina ord från det finska ordförrådet, ord som kanske idag ses som ålderdomliga, men fortfarande fina. Vid överföringsskedet har Cajander på vissa stället fått göra större förändringar vilket är givet då språken, svenska och finska, är väldigt olika grammatiskt. I bearbetningsskedet jobbar översättaren med att texten fungerar på målspråket och detta leder även till att det blir större skillnader.

Ifall någon skulle vilja forska vidare i texterna kunde man möjligen studera andra skillnader på en djupare nivå, eventuellt studera mera ifall det fanns symbolik bakom ordvalen och så vidare. Man kunde eventuellt också studera texten med en synvinkel från att de i dagsläge sjungs. Eftersom Runeberg skrev dikterna utan melodi är det vissa skillnader som uppstått i texten som säkert skett på grund av att Cajander översatt en sångtext istället för dikt. Översättaren har säkert därför tänkt mer på att översätta en sång och inte en dikt, vilket bidragit med nödvändiga förändringar i texten. När man översätter en sång finns det flera saker man också måste ta hänsyn till, till exempel kompositionen som först senare gjorts till den svenska texten. Den finska texten skrevs alltså med en större tanke på att det skulle vara en text som man kan sjunga och som passar in i kompositionen.

Istället för att fokusera endast på tillägg och bortfall kunde man även fokusera på utbyten. Till exempel vilka ord, uttryck och fraser blivit utbytta till något helt annat och varför. En möjlighet skulle också vara att granska noggrannare hurdana ord har använts i den översatta versionen, till exempel vilka verb, substantiv eller adjektiv översatts eller utlämnats.

LITTERATUR

Material

Runeberg, Johan Ludvig, 1976: *Fänrik Ståls sägner*. Helsingfors: OY TIL-SET AB.

Runeberg, Johan Ludvig, 2004: *Vänrikki Stoolin tarinat I*. Porvoo: WS Bookwell Oy. Övers. Cajander, Paavo.

Övriga källor

BLF = Biografisk lexikon för Finland, 2018: *RUNEBERG, Johan Ludvig*.
[citerat: 19.1.2018] Tillgänglig: <<http://www.blf.fi/artikel.php?id=2846>>.

Hellspong, Lennart, 2001: *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Holme Magne, Idar & Solvang Krohn, Bernt, 1991: *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studenlitteratur.

Ingo, Rune, 1991: *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta. Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.

KOTUS = Kotimaisten kielten keskus, 2018: Sanakirjat. [citerat: 11.4.2018] Tillgänglig: <<https://www.kotus.fi/sanakirjat>>.

Luontoportti, 2018: *Mänty*. [citerat: 3.4.2018] Tillgänglig: <<http://www.luontoportti.com/suomi/fi/puut/manty>>.

Runberg.net, 2018: *Johan Ludvig Runeberg*. [citerat: 19.1.2018] Tillgänglig: <http://www.runeberg.net/fin/b_6_t.html>.

R-SS = Ruotsalais-suomalainen suursanakirja. 1988: Utg. Av Lea Lampén och Werner Söderström Osakeyhtiö. Borgå: WSOY:n graafiset laitokset.

SAOB = Svenska akademiens ordböcker, 2018: *Svensk ordbok*. [citerat 10.4.2018] Tillgänglig: <<https://svenska.se/>>.

Sorvali, Irma, 1994: *Översättare och översättningsprocess*. Uleåborg: Oulun yliopisto. Monistus- ja Kuvakeskus.

Sorvali, Irma, 1983: *Översättandets teori och praktik*. Helsingfors: Gaudeamus.

Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2018: *Kansallisbiografia. Cajander, Paavo*. [citerat 19.1.2018] Tillgänglig: <<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/2815>>.